

VARNIANSKA LETNÁ ŠKOLA 1976

V dňoch 31. mája — 5. júna 1976 sa konalo vo Varne VII. zasadanie Medzinárodnej letnej školy marxisticko-leninskej filozofie, ktorá bola tohto roku venovaná problému filozofie a vedeckotechnického pokroku.

Už zloženie účastníkov, medzi ktorými sa nachádzali poprední predstavitelia filozofických pracovísk ZSSR, Bulharska, Maďarska, NDR, Poľska, Československa, Rumunska, Kuby a Mongolska, bolo dôkazom toho, že toto už tradičné podujatie vošlo do povedomia filozofickej obce a bolo prísľubom vysokej odbornej úrovne a tvorivej diskusie.

Zasadanie letnej školy otvoril jej riaditeľ prof. T. Vylov.

Pracovná časť sa začala referátmi vedúcich jednotlivých delegácií. Úvodný referát *Filozofia a vedeckotechnická revolúcia* predniesol akademik T. Pavlov, riaditeľ Ústavu filozofie BAV a hlavný redaktor časopisu *Filosofskaja Misal*. Venoval ho otázkam teórie poznávacieho procesu a jej kvalitatívne novým aspektom v podmienkach modernej doby, kladúc dôraz na tvorivé rozvíjanie základných téz Marxa, Engelsa a Lenina v tejto oblasti.

V prvej časti svojho vystúpenia podčiarkol všeobecne platnú Leninovu tézu, že každý subjekt poznania — individuálny i kolektívny — odhaľuje predmety, veci a javy vždy v rámci určitých konkrétno-historických a spoločensko-individuálnych podmienok a vzhľadom na aktuálne poznávanie a praktické potreby. V konečnom dôsledku — zdôraznil T. Pavlov — to platí tak vo vzťahu k poznávaniu celého vesmíra, ako aj jeho jednotlivých častí. Táto skutočnosť je súčasne nevyvrátiteľným potvrdením existencie objektívnej reality, ktorá podmieňuje a zásadne ovplyvňuje ľudské poznávanie sveta. Takéto marxisticko-leninské chápanie gnozeológie vylučuje vzájomnú protirečivosť poznávacieho procesu a objektívnej reality, popieranie existencie objektívnej reality na jednej strane a absolutizácie poznania na druhej strane.

Akademik Pavlov ukázal, že všetko toto si zachováva svoju logickú platnosť a význam, aj keď dnes hovoríme o takých objektívno-reálnych javoch a procesoch, ako sú napr. kybernetické systémy a ich operácie, elektronické zariadenia a celý technický pokrok. Absolutizovať, fetišizovať technický pokrok a povyšovať ho na transcendentnú objektívnu realitu, neprihliadať na určujúcu poznávaciu úlohu a schopnosť človeka meniť svet znamená popierať dialektiku zákonitého vývoja od kapitalistickej spoločnosti k spoločnosti socialistickej, v ktorej sa jedine môžu realizovať myšlienky Marxa, Engelsa a Lenina o všestrannom a harmonickom rozvoji človeka.

V ďalšej časti svojho podnetného referátu sa akademik Pavlov zaoberal vplyvom ideológie na smer rozvoja vedy a techniky, vzťahom kapitalistickej a socialistickej spoločnosti k technickému pokroku.

Autor ďalej poukázal na kvalitatívne nové problémy a otázky rozvoja človeka, ktoré nastoľuje vedeckotechnický rozvoj. Spolu s rozvojom kybernetiky, elektroniky, novej technológie sa podstatne rýchlejšie bude meniť človek ako celok i jeho jednotlivé orgány a funkcie, čo platí aj o poznávacej činnosti človeka a jej dôsledkoch. Táto skutočnosť nás núti nielen poznávať jestvujúce, ale aj predvídať budúce. To je — povedal T. Pavlov — kľúčová, kvalitatívne nová úloha, ktorá vedie k chápaniu

vedy a techniky nielen ako výrobnéj sily, ale k doceneniu ich humanizujúceho poslania, ktoré sa môže naplniť iba v rámci komunistickej spoločnosti. Akademik Pavlov odporúčal venovať týmto otázkam pozornosť nielen na pracovnom stretnutí vo Varne, ale v marxistickej filozofii vôbec.

Za maďarských účastníkov vystúpil dr. A. Ágh, CSc., ktorý si z množstva vzájomných súvislostí technického a ľudského pokroku vybral problém ekonomie času. Vychádzal pritom predovšetkým z Marxovej tézy, že čím menej času potrebuje ľudstvo bezprostredne na výrobu materiálnych hodnôt, tým viac času mu zostáva na duchovnú produkciu a všestranný rozvoj človeka.

Hlavný referát delegácie NDR, autorov akademika M. Buhra a prof. G. Kröbera, analyzoval kantovskú ideu rozvoja a súčasné teórie rozvoja vedy. Ďalej si prítomní vypočuli príspevok prof. Solveira z Kuby *Otázky technického pokroku rozvojových krajín z filozofického hľadiska* a príspevok mongolského delegáta G. Luvsancereňa s názvom *Vedeckotechnická revolúcia a budovanie socializmu v Mongolsku*.

Prof. T. Jaroszewski (PLR) nazval svoj príspevok *Vedeckotechnická revolúcia a problémy spoločenského rozvoja* a venoval ho dvom okruhom otázok:

1. ako súvisí analýza javov vedeckotechnickej revolúcie so skúmaním mechanizmov spoločenského rozvoja;

2. nakoľko rozvoj vedy a techniky prispieva k rozvoju spoločenských vzťahov, k zlepšeniu spôsobu života a k rozvoju osobnosti. Analyzoval pojem „vedeckotechnická revolúcia“, porovnal procesy VTR s procesmi priemyselnej revolúcie a charakterizoval niektoré kvalitatívne nové momenty typické len pre VTR (skrátene času medzi vedeckými objavmi a ich využitím vo výrobe, zmeny v charaktere práce atď.).

V ďalšej časti referátu sa prof. Jaroszewski pristavil pri probléme vedy ako bezprostrednej výrobnéj sily. Upozornil, že nejde o vedu ako celok, ale len o tú jej časť, ktorá bezprostredne súvisí so samým procesom materiálnej výroby. Iné formy vedeckej činnosti a ich výsledky pôsobia na výrobu len sprostredkovaně, no súčasne zasahujú mimovýrobnú sféru života ľudí, umožňujú skrátiť pracovný čas, zväčšiť množstvo času venovaného na zvýšenie kvalifikácie a kultúrneho rozhľadu, na účasť v spoločensko-politickom dianí a regeneráciu pracovných síl.

Nemenej zaujímavý bol referát prof. A. Floriana (RLR) *Filozofické implikácie súčasného technického pokroku*. Autor sa zamerával na hlboké zmeny, ktoré spôsobuje vedeckotechnický pokrok v systéme vied, na jeho sociálne, politické, teoretické, morálne, estetické a predovšetkým filozofické dôsledky. Poukázal na skutočnosť, že súčasný technický pokrok umožňuje potvrdenie a zároveň tvorivý rozvoj niektorých kategórií a oblastí marxistickej filozofie. Analyzoval napr. kategóriu práce a tvorivej ľudskej činnosti, poukázal na zmenu ich miesta a realizáciu ich obsahu. Podobne analyzoval kategóriu priestoru a času, ktorá už nie je len atribútom fyzického sveta, lebo aj morálne dianie sa uskutočňuje v rámci svojich vlastných priestorovo-časových koordinánt. Technický pokrok vyžaduje aj riešenie ďalších filozofických otázok, ako je otázka socialistickej demokracie, humanizmu, slobody atď.

Vedúci sovietskej delegácie prof. V. I. Mišin označil vo svojom príspevku nazvanom *Marxisticko-leninská filozofia a metodologické problémy spoločenských vied* za jednu z hlavných tendencií súčasnej etapy rozvoja marxisticko-leninskej filozofie vzrastajúci záujem o metódy poznania sociálnych javov. Zhrnul dosiahnuté výsledky v tejto oblasti a poukázal na to, že ďalší úspešný výskum musí postupovať tromi cestami:

1. analýza najvšeobecnejších otázok metodológie spoločenského poznania;
2. analýza metodológie výskumu spoločenského rozvoja v prácach Marxa, Engelsa a Lenina;

3. analýza metodologickej stránky najaktuálnejších problémov humanitných vied. Vyzdvihol potrebu prehĺbiť a rozšíriť vzťahy medzi filozofiou a humanitnými vedami a venovať sa vzťahu medzi filozofickými metodológiami a špeciálnymi metodológiami kybernetiky, histórie, ekonomických a právnych vied a skúmať cesty ich vzájomného obohatenia.

Člen korešp. R. Richta, vedúci československej delegácie, venoval svoj príspevok technickému pokroku a pretváraniu prírody. Problémy, ktoré vznikajú vo vzťahu človek — spoločnosť — príroda, považuje autor za charakteristickú črtu našej doby. V referáte analyzoval vzťah človeka k prírode od vzniku prvotnospoločnej spoločnosti cez otrokársku zriadenie až po súčasnú buržoáznú spoločnosť. Ukázal, ako sa jednota vo vzťahu človek — príroda v dôsledku kapitalistického spôsobu výroby pretvorila na vzťah človeka k prírode ako k predmetnému objektu, oddelenému od človeka, ako k predmetu vonkajšieho úžitku. „Vláda spoločnosti nad prírodou, materializovaná v kapitalistickom strojnóm priemysle, sa rozvíja súčasne s denaturalizáciou vzťahov v spoločnosti, ktoré sa stávajú samostatnou, od individua odtrhnutou a nad ním vládnucou živelnou silou“, povedal R. Richta.

Zdôraznil, že základom vykorisťovania prírody bolo vykorisťovanie človeka človekom, a preto je takýto vzťah človeka k prírode historicky prechodný, aj keď mu nemožno upierať dôležitú civilizačnú úlohu. Predpokladom pretvorenia tohto vzťahu, odstránenia disproporcií vo výmene látok medzi spoločnosťou a prírodou a dostatočného zabezpečenia materiálno-technických podmienok života človeka je zrušenie antagonizmov v štruktúre spoločnosti.

Okrem hlavných referátov si prítomní vypočuli 15 kratších koreferátov, s ktorými vystúpili prof. Gindev, dr. Görgenyi, člen korešpondent. J. Bodnár, prof. Ursul, prof. Hanzel, prof. Naumenho, doc. Zigo, doc. Šíma a ďalší.

K problematike všetkých referátov sa rozvinula živá diskusia, zasahajúca široký okruh otázok, od podstaty a obsahu VTR až po jej najrozličnejšie dôsledky.

Na tohtoročnom VII. zasadaní bola utvorená Vedecká rada Medzinárodnej letnej školy marxisticko-leninskej filozofie, ktorú tvorí 16 členov: prof. P. Gindev, doc. S. Sarkisian, dr. F. Görgenyi, dr. A. Ágh, akad. M. Buhr, prof. G. Kröber, prof. M. Solveira, dr. J. Mateo, dr. G. Luvsanceren, prof. T. Jaroszewski, dr. E. Ladyka, akad. A. P. Šeptulin, člen korešp. R. Richta, prof. L. Hanzel, dr. P. Velčev, akad. F. V. Konstantinov.

V posledný deň zasadania vystúpil akademik S. Ganovski s informáciou o príprave XVI. svetového filozofického kongresu. Záverečné slovo patrilo opäť akademikovi T. Pavlovovi, ktorý vysoko ocenil teoretickú úroveň referátov a celého podujatia.

J. Bodnár, M. Holubová